

Pad Konstantinopola 1453. i preuređenje u osmansku prijestolnicu

Rončka, Ivan

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:970377>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-15**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Preddiplomski studij Engleskog jezika i književnosti i Povijesti

Ivan Rončka

**PAD KONSTANTINOPOLA 1453. I PREUREĐENJE U OSMANSKU
PRIJESTOLNICU**

Završni rad

Mentor: dr. sc. Anđelko Vlašić

Osijek, 2021. godine

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Odsjek za povijest

Preddiplomski studij Engleskog jezika i književnosti i Povijesti

Ivan Rončka

**PAD KONSTANTINOPOLA 1453. I PREUREĐENJE U OSMANSKU
PRIJESTOLNICU**

Završni rad

Humanističke znanosti, povijest, hrvatska i svjetska srednjovjekovna povijest

Mentor: dr. sc. Anđelko Vlašić

Osijek, 2021. godine

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napravio te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s napisanim izvorom odakle su preneseni. Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasan da Filozofski fakultet Osijek trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta Osijek, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku, 28. kolovoza 2021.

Rončka

, 01222302494

Sažetak

Osmanski sultan Mehmed II. bio je četvrti sin sultana Murata II. te je vladao od 1444. do 1446. godine, a zatim ponovno od 1451. do 1481. godine kada po drugi put preuzima vlast. Bizantska kontrola nad Bosporom u nekoliko je navrata uzrokovala ozbiljne logističke probleme za sultane te je stoga Mehmed II. imao valjane razloge za osvajanje Konstantinopola. Osmanlije su početkom 1450-ih ostvarili kontrolu nad Bosporom te započinju pripreme za opsadu grada. U proljeće 1453. godine Mehmed II. sa svojom se vojskom utaborio pred zidinama grada te započinje opsadu Konstantinopola. Mehmedove su snage znatno nadmašile snage branitelja, kojih je bilo višestruko manje. Nezadovoljstvo je raslo na obje strane te je svakim danom opadao moral napadača. Osmanlije nakon više tjedana opsade nisu uspjeli zauzeti grad i probiti zidine, ali branitelji su svakim danom imali sve manje ljudi, oružja i hrane. Mehmed II. naredio je veliki napad na Konstantinopol te ga je osvojio, nakon čega slijedi pljačkanje grada. Osmanlijama je Istanbul bio od vojne, geopolitičke i ekonomske važnosti. Istanbul je ubrzo ponovo izgrađen i prisilno naseljen valovima imigranata s novoosvojenih područja. Mehmed II. dao je izgraditi palaču Topkapı unutar grada te je zajedno sa svojim arhitektima osmislio plan izgradnje kompleksa džamija na mjestima prijašnjih bizantskih trgova i crkava. U gradu su izgrađene škole, džamije, kupališta, bolnice, pučke kuhinje i tržnica te je na taj način preuređen urbani krajolik grada. Osvajanjem Konstantinopola je Mehmed II. prikazao svijetu moć svojeg naroda i vojske koja će vladati novoosvojenim područjem narednih nekoliko stoljeća.

Ključne riječi: Konstantinopol, Mehmed II., opsada Konstantinopola, preuređenje Istanbula, repopulacija Istanbula

Sadržaj

Uvod	
1. Mehmed II.	1
1.1. Djetinjstvo i prvo razdoblje vladavine	1
1.2. Drugo razdoblje vladavine	1
2. Uzroci opsade Konstantinopola i priprema za rat	3
2.1. Uzroci opsade	3
2.2. Pripreme za opsadu	3
2.3. Obrana Carigrada	5
3. Početni pregovori	6
4. Postavljanje opsade i početak rata	7
4.1. Poziv u pomoć od Zapada	7
4.2. Početak opsade	7
5. Prvi sukobi napadača i branitelja	9
6. Osmanski napadi	10
6.1. Osmanski porazi	10
6.2. Prenošnje brodova u Zlatni rog	10
6.3. Iscrpljivanje branitelja i pad morala	11
6.4. Odluka o posljednjem napadu	11
7. Pad Konstantinopola	12
7.1. Posljednja bitka	12
7.2. Ulazak Osmanlija i Mehmeda II. u Konstantinopol.....	13
8. Značaj Istanbula za Osmanlije	14
9. Uređenje nove prijestolnice	15
9.1. Početak preuređenja Istanbula	15
9.2. Palača Topkapı	15
9.3. Uređenje urbanoga krajolika Istanbula	16
10. Repopulacija Istanbula	18
Zaključak	19
Popis literature	20

Uvod

Nakon osvajanja Konstantinopola uskoro nestaju i posljednji tragovi nekoć moćnog Bizantskog Carstva. Ono što su Osmanlije smatrali trijumfom europski narodi vidjeli su kao tragediju. Osvojena je prijestolnica Bizantskog Carstva koja je spajala Europu s Bliskim Istokom te je stoljećima bila najmoćniji grad na tom području. Cilj ovog rada pobliže je opisati osvajanje tisućljetne prijestolnice Bizantskog Carstva, opsadu Konstantinopola i naposljetku uređenje grada u novu osmansku prijestolnicu. U radu će se nastojati iznijeti i objasniti strateški i politički uzroci opsade te same pripreme za opsadu Konstantinopola. Unatoč početnim pregovorima između dvije strane, do mirnog ishoda nije došlo, što dovodi do rata. U radu će biti analiziran početak opsade Konstantinopola te tijekom opsade sve do pada grada. Opisane će biti bitke koje su se odvale između dvije strane i pokušaj obrane grada protiv uvelike moćnijeg napadača. Posljednji uspješni napad i osvajanje grada popraćeno velikom pljačkom označilo je kraj jedne ere na području Europe i Male Azije. Nakon velike pobjede uslijedilo je preuređenje nove prijestolnice s novim imenom, Istanbul. Cilj završnog dijela rada je opisati novi izgled Istanbula prilagođen osmanskome načinu života. Mehmed II. nastojao je izgraditi grad koji će biti centar ne samo Osmanskog Carstva, već i cijele Europe i poznatog svijeta.

1. Mehmed II.

1.1. Djetinjstvo i prvo razdoblje vladavine

Mehmed II. bio je četvrti sin Murata II. koji je vladao od 1421. do 1444. godine, a zatim ponovno od 1446. do 1451. godine, kada Mehmed II. preuzima vlast. Mehmed II. je sedmi osmanski vladar, a vladao je u dva razdoblja. Prvo razdoblje obuhvaćalo je period od 1444. do 1446. godine, a drugi period obuhvaćao je razdoblje od 1451. do 1481. godine. Mehmed je rođen 30. ožujka 1432. godine u gradu Edirneu koji je u tome razdoblju bio prijestolnica Osmanskog Carstva.¹ Mehmedova braća Ahmed Çelebi i Alaeddin Ali umrli su rano, te je Mehmed ostao jedini nasljednik Murata II. Mehmed je stavljen je pod tutorstvo velikog vezira Çandarlı Halil-paše. Kada se Murat vratio iz borbe s križarima 1444. godine, abdicirao je i ostavio prijestolje sinu Mehmedu koji je vladao uz pomoć Halil-paše i Molle Husreva. Nakon 18 mjeseci vladavine maknut je s prijestolja zbog nezadovoljstva janjičara i Halil-paše te je poslan u Manisu, a Murat II. nastavio je svoj sultanat. Mogući razlog skidanja s vlasti bilo je Mehmedovo planiranje ofenzive na Carigrad. Iako je svrgnut s prijestolja, nastavio je surađivati s ocem te je sudjelovao u borbi s Ugrima 1448. te 1450. godine.²

1.2. Drugo razdoblje vladavine

Nakon očeve smrti Mehmed je po drugi put zasjeo na prijestolje u Edirneu 18. veljače 1451. godine. Europa i Bizant nisu bili previše zabrinuti zbog njegovih planova, niti je njegova vlast bila čvrsto uspostavljena unutar Carstva.³ Prvih mjeseci svoje vladavine Mehmed II. potpisivao je mirovne sporazume sa Srbijom, Venecijom i manjim egejskim i balkanskim državama. Dogovoreno je i trogodišnje primirje s Ugarskom.⁴ Za vrijeme vladanja Mehmeda II. Osmansko je Carstvo ušlo u novo razdoblje razvoja te će ono do početka vladavine Sulejmana I. postati moćno svjetsko carstvo.⁵

¹ Gabor Agoston i Bruce Masters, *Encyclopedia of the Ottoman Empire* (New York: Facts on File, Inc., 2009), 364.

² Agoston i Masters, *Encyclopedia of the Ottoman Empire*, 365.

³ Halil Inalcik, „Mehmed II“, *Encyclopedia Britannica*, pristup ostvaren 9. 3. 2021, <https://www.britannica.com/biography/Mehmed-II-Ottoman-sultan>.

⁴ Agoston i Masters, *Encyclopedia of the Ottoman Empire*, 366.

⁵ Gabor Agoston, „Ottoman Conquest and the Ottoman Military Frontier in Hungary“, u *A Millennium of Hungarian Military History*, ur. Béla Király i László Veszprémy (New York: Atlantic Research and Publications, Inc., 2002), 85.

Mehmed II. bio je vjerojatno prvi osmanski sultan kojeg je zanimala vojna znanost i povijest rata općenito.⁶ Za vrijeme vladavine Mehmeda II. osmanske administrativne, socijalne i ekonomske institucije u potpunosti su uspostavljene i uređene.⁷ Period vladavine Mehmeda II. bio je period velikog širenja granica Carstva. Za vrijeme Murada II. površina Carstva iznosila je otprilike 560 000 kvadratnih kilometara, a do kraja Mehmedove vladavine iznosila je oko 860 000 kvadratnih kilometara.⁸ Uskoro nakon dolaska na vlast se počinju isticati prvi znaci koji su obilježili vladavinu Mehmeda II.: veliki državni izdaci, raskošne građevine, uključujući novi kompleks palača u Edirneu te agresivna vanjska politika, koja se prvo očitovala protiv Bizantskog Carstva izgradnjom tvrđave Rumeli Hisarı 1452. godine na europskoj obali Bospora.⁹ U muslimanskom svijetu su Osmanlije postali najmoćnija sila. U ovome je periodu osmanska vojska znatno ojačala i doživjela napredak.¹⁰

⁶ Gabor Agoston, „Ottoman Artillery and European Military Technology in the Fifteenth and Seventeenth Centuries“, *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae* 47 (1994) br. ½: 25.

⁷ Selcuk Aksin Somel, *The A to Z of the Ottoman Empire* (Plymouth: Scarecrow Press, Inc., 2003), 70.

⁸ Gabor Agoston, „Ottoman Warfare in Europe 1453-1826“, u *European Warfare 1453-1815*, ur. Black J. (London: Palgrave, 1999), 129.

⁹ Agoston i Masters, *Encyclopedia of the Ottoman Empire*, 366.

¹⁰ Virginia H. Aksan, *Ottomans and Europeans: Contacts and Conflicts* (Istanbul: The Isis Press, 2004), 148.

2. Uzroci opsade Konstantinopola i priprema za rat

2.1. Uzroci opsade

Osmanlije su imali mnogo valjanih razloga za osvajanje Carigrada. Bizantska kontrola nad Bosporom u nekoliko je navrata uzrokovala ozbiljne logističke probleme za sultane i njihove vojske. Unija pravoslavne i katoličke crkve 1439. godine imala je ozbiljne posljedice za Osmanlije jer je povećala mogućnost budućih križarskih ratova i europski utjecaj u Carigradu. Carigrad je imao i simboličku vrijednost za Osmanlije jer je predstavljao središte otpora Osmanskom Carstvu. Ponovnim dolaskom na vlast 1451. godine Mehmed II. htio je dokazati da je sposoban za upravljanje Carstvom. Njegov cilj bio je ostati zapamćen kao jedan od najvećih osmanskih vladara. Svoju moć odlučio je dokazati zauzimanjem Carigrada, grada kojeg niti jedan sultan do tada nije uspio zauzeti.¹¹ Udarivši na bizantski carski grad, sultan Mehmed II. imao je za cilj ukloniti strani utjecaj s područja svog carstva.¹²

2.2. Pripreme za opsadu

Zapadnjački povijesni izvori i putne knjige iz 15. i 16. stoljeća otkrivaju kako je mnoštvo europskih odmetnika i proizvođača topova bilo u službi Osmanskog Carstva. Najpoznatiji su bili Orban iz Transilvanije i Jörg iz Nürnberga.¹³ Poznata je priča o Orbanu koji je ponudio bizantskim vlastima da im izradi topove za obranu grada. Odbijen je zbog toga što je navodno tražio previše novca te je zatim Orban odlučio otići sultanu, koji ga je platio i više nego što je on tražio.¹⁴ Doprinos Europljana ne treba biti preuveličavan jer su ipak ponajviše Osmanlije bili ti koji su doprinosili razvoju osmanske vojske i vojne tehnologije. Za vrijeme opsade Konstantinopola 1453. godine velik broj turskih proizvođača topova radio je neovisno o Orbanu. Jedan od najpoznatijih bio je Saruca koji je, kao i Orban, proizveo veliki top za opsadu Konstantinopola.¹⁵ Mehmed II. vodio je ozbiljne pripreme prije same opsade grada te je otpustio vojne časnike kojima nije vjerovao.¹⁶

¹¹ Milorad Pavić, *Jugoistočna Europa pod osmanskom vlašću – Od pada Carigrada do Svištovskog mira* (Zadar: Sveučilište u Zadru, 2014), 73.

¹² Finkel, *Osman's Dream – The Story of the Ottoman Empire 1300-1923*, 58.

¹³ Gabor Agoston, „Behind the Turkish War Machine: Gunpowder Technology and War Industry in the Ottoman Empire, 1450-1700“, u *The Heirs of Archimedes: Science and the Art of War through the Age of Enlightenment*, ur. Brett D. Steele, Tamera Dorland (London: The MIT Press, 2005), 106.

¹⁴ Stephen Turnbull, *The Ottoman Empire 1326-1699* (New York i London: Routledge, 2005), 37.

¹⁵ Agoston, „Behind the Turkish War Machine“, 106.

¹⁶ Pavić, *Jugoistočna Europa pod osmanskom vlašću*, 73.

Kako bi preuzeo kontrolu nad Bosporom, dao je izgraditi utvrdu Rumeli Hisarı („Rumelijska utvrda“) na najužem dijelu tjesnaca.¹⁷ Naoružana opsadnim topovima, izgrađena je na Bosporu kako bi uništila sve brodove koji bi mogli pokušati probiti blokadu i opskrbiti izgladnjelo stanovništvo grada borcima, oružjem i hranom iz crnomorskih kolonija.¹⁸ Nasuprot utvrde nalazila se utvrda Anadolu Hisarı („Anatolska utvrda“) koju je izgradio Bajazid I. s ciljem blokade Carigrada.¹⁹ Mehmed II. počeo je planirati opsadu Konstantinopola te je naredio da se izrade veliki opsadni topovi te da se skupi velika vojska.²⁰ Od velike je važnosti bilo osigurati granice Carstva kako ne bi došlo do eventualnih napada tijekom opsade Carigrada. Kako bi osigurao nadzor oko tjesnaca Bospora i Dardanela, Mehmed II. dao je izgraditi mnoštvo manjih brodova.²¹ Mehmed II. bio je prvi suveren u povijesti Osmanskog Carstva koji je posjedovao pravu topničku snagu od 13 velikih i 56 manjih topova. Volovi su vukli topove koji su odigrali presudnu ulogu u bitci za Carigrad.²² U ožujku 1453. godine osmanska je flota uplovila u Mramorno more, a vojska se sakupila u Trakiji.²³

¹⁷ Gabor Agoston, „Ottoman Conquests“, u *The Encyclopedia of War*, ur. Gordon Martel (Oxford: Blackwell Publishing Ltd., 2012), 6.

¹⁸ Mehrdad Kia, *The Ottoman Empire* (London: Greenwood Press, 2008), 40.

¹⁹ Agoston, „Ottoman conquests“, 6.

²⁰ Agoston, i Masters, *Encyclopedia of the Ottoman Empire*, 366.

²¹ Pavić, *Jugoistočna Europa pod osmanskom vlašću*, 74.

²² Leften Stavros Stavrianos, *The Balkans since 1453* (New York: Rinehart & Company, Inc., 1958), 55.

²³ Turnbull, *The Ottoman Empire 1326-1699*, 37.

2.3. Obrana Carigrada

Carigrad je bio smješten na poluotoku te je stoga imao odličnu obrambenu poziciju. Prilaz gradu s kopna bio je moguć jedino sa zapada, iz Trakije. Strane grada koje su bile okrenute moru bile su omeđene jednim slojem zidina, a morske struje onemogućavale su pristajanje.²⁴ Grad je bio izgrađen u obliku trokuta. Na sjeveru je bio omeđen svojom lukom, Zlatnim rogom, na jugu se nalazilo Mramorno more, a na zapadu ravnice.²⁵ Zidine grada, tzv. Teodozijeve zidine, bile su izgrađene u tri dijela. Zid koji se nalazio najbliže gradskim naseljima bio je najviši te je dosezao 13 metara. Srednji zid bio je visine preko osam metara, a vanjski je zid bio najmanji. Unutrašnji i srednji bedem su imali kule koje su služile za smještaj velikog broja vojnih postrojbi. Zidine okrenute moru bile su nešto slabije od onih okrenutih kopnu zbog toga što su snažne struje onemogućavale pristajanje brodova sa strane Mramornog mora, pa nije bilo potrebe graditi visoke zidine na tome dijelu.²⁶ Preko Zlatnog roga postavljen je lanac koji je onemogućavao neprijateljskim brodovima da uđu u luku. Zbog lanca su Osmanlije bili prisiljeni za vrijeme opsade smisliti drukčiji način ulaska u bizantsku luku.²⁷ Unatoč svemu, najslabija točka obrane bio je broj vojnika unutar grada, kojih je, u usporedbi s osmanskim vojskom, bilo znatno manje.²⁸

²⁴ Jure Trutanić, „Bizant: konačni pad“, *Rostra* 7 (2016), br. 7: 99.

²⁵ Stavrianos, *The Balkans since 1453*, 55.

²⁶ Pavić, *Jugoistočna Europa pod osmanskim vlašću*, 75.

²⁷ Finkel, *Osman's Dream*, 60.

²⁸ Pavić, *Jugoistočna Europa pod osmanskim vlašću*, 75.

3. Početni pregovori

Već 70-ih godina 14. stoljeća Konstantinopol je bio okružen osmanskim teritorijem. Komunikacija se odvijala isključivo morem, a trgovinu su kontrolirale talijanske trgovačke države. Osmanski gradovi Bursa i Edirne ekonomski su zasjenili bizantsku prijestolnicu. Put svile, koji je tekao od Perzije do Konstantinopola i odatle u Europu, preusmjeren je na osmansku Bursu koja je u 14. stoljeću postala glavni centar za trgovinu robe s Istoka.²⁹ Navodi se kako je Mehmed II. tražio od Bizanta plaćanje godišnjeg danka od 100.000 zlatnika ili napuštanje grada, što je Bizant odbio.³⁰ U obraćanju caru Konstantinu poslao je tri poziva za predaju grada, koji su bili odbijeni. Mehmed II. je ovim pozivima poštivao muslimanski šerijatski zakon, ali se također nadao kako neće morati doći do uništenja buduće prijestolnice. Naime, Mehmed II. nije želio da grad koji je zamišljao kao budući glavni grad svog carstva dođe u njegove ruke kao ruševina. Mehmed II. bio je primoran što prije zauzeti Konstantinopol zbog vanjskih utjecaja. Mlečani su navodno pripremali flotu, Ugri su htjeli prekinuti primirje i upasti na osmanski Balkan, a veliki vezir Halil-paša htio je odgovoriti sultana od pohoda na Konstantinopol. Mehmed II. je odlučio objaviti rat, koji je neminovno uključivao pljačkanje i rušenje grada.³¹ Konstantin i Lucas Notaras, posljednji vrhovni zapovjednik bizantske mornarice, bili su spremni predati grad Osmanlijama kako ne bi došlo do smrti stanovnika grada, ali su talijanske države koje su pomagale u obrani odbijale predaju.³² U međuvremenu, do proljeća 1453. godine Osmanlije su okupili jednu od najvećih kopnenih snaga ikad viđenih. Do tada se stanovništvo grada znatno smanjilo, jer su mnogi njegovi stanovnici pobjegli prije početka napada.³³ Sultan je proglasio napad i pljačku te je odredio kako njemu pripada grad, a sva ostala dobra i imovina, zatvorenici i namirnice plijen su za vojsku. Mehmed II. sebi je osigurao vlasništvo nad zidinama i građevinama grada, a ostatak koji se mogao opljačkati ostavio je vojnicima. Sultan je navodno kaznio one vojnike koji su uništavali građevine tijekom pljačkanja grada.³⁴

²⁹ Halil Inalcik, „The Policy of Mehmed II toward the Greek Population of Istanbul and the Byzantine Buildings of the City“, *Dumbarton Oaks Papers* 23/24 (1969/1970), 231.

³⁰ Trutanić, „Bizant: konačni pad“, 100.

³¹ Inalcik, „The Policy of Mehmed II toward the Greek Population of Istanbul and the Byzantine Buildings of the City“, 231.

³² Inalcik, „The Policy of Mehmed II toward the Greek Population of Istanbul and the Byzantine Buildings of the City“, 232.

³³ Kia, *The Ottoman Empire*, 40.

³⁴ Inalcik, „The Policy of Mehmed II toward the Greek Population of Istanbul and the Byzantine Buildings of the City“, 233.

4. Postavljanje opsade i početak rata

4.1. Poziv u pomoć od Zapada

Konstantin XI. uputio je hitne pozive u pomoć mogućim saveznicima na Zapadu kada je uvidio kako će doći do rata s Osmanlijama. Genova je poslala pomoć pod vodstvom zapovjednika Giovannija Giustinianija Longa, kojega je Konstantin imenovao zapovjednikom snaga kopnenog dijela zidina. Venecija je, pak, poslala pomorsku potporu.³⁵ U pomoć Konstantinopolu je papa poslao kardinala Izidora s 200 vojnika.³⁶ Konstantin je ustupio svoj zapadni crnomorski obalni grad Nesebur ugarskom kralju Ivanu Hunyadiju, a sjeverni egejski otok Lemnos aragonskom i napuljskom kralju Alfonsu, ali nijedan nije bio spreman pomoći Bizantincima u nadolazećem ratu protiv Osmanlija. Kad je utvrda Rumeli Hisari bila dovršena, Mehmed II. vratio se u Edirne kako bi nadgledao posljednje pripreme za opsadu, a zatim krenuo na Carigrad.³⁷

4.2. Početak opsade

Kada se u proljeću 1453. godine Mehmed II. pojavio sa svojom vojskom pred zidinama Konstantinopola, grad je imao oko 50 000 stanovnika.³⁸ Mehmedova vojska ulogorila se pred zidinama Konstantinopola, dok su se njegovi brodovi usidrili u Bosporu.³⁹ Opsada je započela 6. travnja 1453. godine, a trajala je 54 dana do 29. svibnja.⁴⁰ Osmanlije su učinkovito postavili opsadu Carigrada te su onemogućili dolazak pojačanja i zaliha. S 80 000 vojnika, Mehmedove snage su znatno nadmašile branitelje, koji su brojali 8 000 Grka i 2 000 stranaca te 40 000 civila.⁴¹

Nicolò Barbaro bio je mletački fizičar koji je pisao o tijeku događaja za vrijeme osmanske opsade Konstantinopola. Njegov je dnevnik najpouzdaniji izvor o tijeku događaja za vrijeme opsade, iako se u njegovim spisima nalazi nekoliko pogrešaka.⁴²

³⁵ Finkel, *Osman's Dream*, 59.

³⁶ Stavrianos, *The Balkans since 1453*, 56.

³⁷ Finkel, *Osman's Dream*, 59.

³⁸ Inalcik, „The Policy of Mehmed II toward the Greek Population of Istanbul and the Byzantine Buildings of the City“, 231.

³⁹ Colin Imber, *The Ottoman Empire, 1300-1650* (Hampshire: Palgrave Macmillan, 2002), 28.

⁴⁰ Agoston i Masters, *Encyclopedia of the Ottoman Empire*, 366.

⁴¹ Gabor Agoston, „Ottoman Conquest and the Ottoman Military Frontier in Hungary“, u *A Millennium of Hungarian Military History*, ur. Béla Király i László Veszprémy (New York: Atlantic Research and Publications, Inc., 2002), 6.

⁴² Nicolo Barbaro, *Diary of the Siege of Constantinople (1453)*, prev. J. R. Jones (New York: Exposition Press Inc., 1969), 1.

Barbaro navodi kako su Osmanlije koristili najmanje 12 topova s 4 pozicije za vrijeme opsade. Podaci o broju korištenih topova su nepotpuni te povijesni izvori navode kako je Mehmed II. za opsadu koristio 62 topa, a poznato je kako je Orban izradio tek jedan top.⁴³ Za vrijeme opsade Carigrada najveći topovi mogli su ispaljivati projektele težine 240, 300 te 360 kilograma.⁴⁴ U Europi je u vrijeme Mehmeda II. bilo uobičajeno koristiti stranu radnu snagu i vojne tehničare. Tako je Mehmed II. za vrijeme opsade Konstantinopola koristio rudare iz Novog Brda u Srbiji za kopanje tunela ispod zidina.⁴⁵

⁴³ Agoston, „Behind the Turkish War Machine“, 106.

⁴⁴ Gabor Agoston, „War-Winning Weapons? On the Decisiveness of Ottoman Firearms from the Siege of Constantinople (1453) to the Battle of Mohacs (1526)“, *Journal of Turkish Studies* 39 (2013), br. 1: 130.

⁴⁵ Agoston, „Behind the Turkish War Machine“, 106.

5. Prvi sukobi napadača i branitelja

Sultan Mehmed II. došao je pred zidine Konstantinopola 6. travnja 1453. godine i uz pomoć svoje mornarice je okružio grad sa svih strana, osim duž Zlatnog roga, gdje su Bizantinci postavili lanac koji je onemogućio ulazak osmanske mornarice u luku. Osmanlije su bombardirali zidine Konstantinopola s kopnene strane, a unutar grada su branitelji bili u sporu oko toga tko bi trebao popraviti štetu.⁴⁶ Veliki Orbanov top postavljen je prema vratima sv. Romana. Navodi se kako je Orban umro nakon ispućavanja iz topa od siline udarca. Od Drvenih vrata do Zlatnih vrata bilo je postavljeno 14 velikih osmanskih topova čiji je cilj bio oslabiti zidine grada i otvoriti prolaz za osmanske vojnike. Osmanlije su u opsadi koristili i opsadne kule koje su im pomagale u osvajanju zidina. Branitelji grada imali su svoj top, ali nisu ga koristili iz razloga što je bio prevelik za korištenje unutar zidina grada i nanio bi mnogo štete zidinama. Branitelji su koristili takozvanu grčku vatru (zapaljivu masu nepoznatog sastava, korištenu u antici i srednjem vijeku) kako bi se obranili od napadača.⁴⁷ Osmanski zapovjednici bili su upoznati sa slabijim točkama carigradske obrane te su odlučili glavni napad voditi s kopna, a posebice na Pemptska vrata. Carigradske zidine bile su sve oštećenije, a namirnica je ponestajalo. Bizantski je car polagao sve nade u pomoć koju je zatražio od Zapada.⁴⁸ Do prvog većeg sukoba došlo je prvoga dana opsade, a Osmanlije su bili poraženi.⁴⁹ Drugi veći napad Osmanlija dogodio se 12. travnja. Osmanlije su uspješno srušili bedem oko doline Likosa, ali su Guistiniani i njegovi vojnici uspješno popravili zid. Dana 12. travnja također dolazi do pomorskog sukoba između Osmanlija i kršćanske vojske. Lucas Notaras poslan je u pomoć floti s dobro organiziranom vojskom. Osmanski brodovi nisu uspjeli probiti obranu i uploviti u Zlatni rog.⁵⁰

⁴⁶ Finkel, *Osman's Dream*, 60.

⁴⁷ Hammer, *Historija turskog (osmanskog) carstva*, 156-158.

⁴⁸ Trutanić, „Bizant: konačni pad“, 99.

⁴⁹ Hammer, *Historija turskog (osmanskog) carstva*, 156-158.

⁵⁰ Steven Runciman, *Pad Carigrada 1453*. (Novi Sad: Matica srpska, 1996), 48-49.

6. Osmanski napadi

6.1. Osmanski porazi

Dana 15. travnja kršćanske su lađe isplovile u Dardanele te je Mehmed II. 20. travnja naredio napad na lađe.⁵¹ Osmanlije su izgubili mnogo trupa u sukobu u kojem su četiri broda - tri đenovska i jedan bizantski - uspjeli proći kroz osmansku blokadu i prenijeti svoj teret u Zlatni rog.⁵² To je bila posljednja pomoć koja je stigla braniteljima, a na 4 broda dopremljeni su vojnici i streljivo. Ozbiljniji napad u pokušaju proboja zidina odvio se 18. travnja, no grad je uspješno obranjen, a Osmanlije su pretrpjeli velike gubitke.⁵³ Većinu napada su branitelji uspjeli odbiti unatoč znatno manjem broju vojnika. Spriječili su osmanske pokušaje kopanja tunela ispod zidina i korištenja opsadnih kula koje bi napadače dovele do razine bedema.⁵⁴

6.2. Prenošenje brodova u Zlatni rog

Dana 23. travnja Osmanlije su svoje brodove odvukli u Zlatni rog.⁵⁵ Mehmed II. odlučio je izgraditi platforme te prebaciti svoje brodove preko kopna u Zlatni rog. Bilo je ključno održati pritisak na drugoj strani grada kako bi se proces prebacivanja uspješno odvijao.⁵⁶ Zbog novonastale opasnosti su branitelji morali ojačati svoju obranu na toj strani, što je rezultiralo slabljenjem obrane na ostalim stranama grada.⁵⁷ Dana 28. travnja dolazi do sukoba između kršćanske i osmanske flote u kojemu je kršćanska flota poražena, a Osmanlije su pretrpjeli minimalne gubitke. Braniteljima je postalo jasno kako neće uspjeti otjerati Osmanlije iz Zlatnog roga te im je postupno opadao moral.⁵⁸

⁵¹ Runciman, *Pad Carigrada 1453.*, 48-49.

⁵² Finkel, *Osman's Dream*, 61.

⁵³ Pavić, *Jugoistočna Europa pod osmanskom vlašću*, 76.

⁵⁴ Imber, *The Ottoman Empire*, 28.

⁵⁵ Pavić, *Jugoistočna Europa pod osmanskom vlašću*, 76.

⁵⁶ Runciman, *Pad Carigrada 1453.*, 51-54.

⁵⁷ Pavić, *Jugoistočna Europa pod osmanskom vlašću*, 76.

⁵⁸ Runciman, *Pad Carigrada 1453.*, 51-54.

6.3. Iscrpljivanje branitelja i pad morala

Bizantinci su uspijevali popraviti oštećene zidine unatoč bombardiranju i kopanju tunela ispod zidina. Osmanski topovi nisu uspjeli probiti kopnene zidine, ali neprestano bombardiranje zahtijevalo je velik broj branitelja za zaštitu i popravak zidova.⁵⁹ Iako su u razbijanju zidina Carigrada korišteni topovi i rudari, tradicionalna oružja poput katapulta i opsadnih tornjeva odigrala su značajnu ulogu u opsadi grada.⁶⁰ Mehmed II. počeo se pripremati za posljednji napad na grad. Smatrao je kako će se branitelji predati kada ostanu bez hrane te je odlučio pregovarati s Konstantinom o predaji grada. Pregovori nisu bili uspješni te se opsada nastavila. Osmanlije su nastavili bombardirati zidine grada kako bi oslabili obranu. Pucanje iz topova se pojačalo 6. svibnja te je uslijedio napad, u kojemu su Osmanlije bili odbijeni. Osmanlije su odlučili oslabiti bedeme tako što su kopali tunele pod njima i zatim postavljali eksplozive. Branitelji su pod vodstvom Lucasa Notarasa kopali slične tunele kako bi se obranili od takvih napada. Kršćanska je vojska imala mnogo uspjeha u obrani, ali bili su svjesni kako im ponestaje hrane te su vojnici i stanovnici bili iscrpljeni, a mnogi od njih su bili i ranjeni tijekom obrane.⁶¹ Osmanska strana počela je trpjeti od pada morala zbog neuspješnih napada, velikih gubitaka, problema s opskrbom te zbog bojazni od mogućeg dolaska kršćanske vojske sa Zapada.⁶²

6.4. Odluka o posljednjem napadu

Nezadovoljstvo je raslo na obje strane te je svakim danom opadao moral napadača. Osmanlije nakon sedam tjedana opsade nisu uspjeli probiti zidine i zauzeti grad, a branitelji su svakim danom imali sve manje ljudi, oružja i hrane. Na osmanskoj strani je došlo do pobune Halil-paše koji je tražio od sultana da se opsada prekine, zbog čega ga je kasnije Mehmed II. dao pogubiti. Halil-paša savjetovao je Mehmeda II. da prekine opsadu prije nego što dođe kršćanska pomoć sa Zapada. Nasuprot njemu stajao je Zagan-paša koji je zagovarao da se opsada grada nastavi jer je pobjeda blizu. Ubrzo je započela priprema za posljednji veliki napad koji će dovesti do pada Konstantinopola.⁶³

⁵⁹ Agoston, „War-Winning Weapons“, 131.

⁶⁰ Agoston, „War-Winning Weapons“, 132.

⁶¹ Runciman, *Pad Carigrada 1453.*, 55-59.

⁶² Pavić, *Jugoistočna Europa pod osmanskom vlašću*, 76.

⁶³ Runciman, *Pad Carigrad 1453.*, 60-62.

7. Pad Konstantinopola

7.1. Posljednja bitka

Dana 28. svibnja završene su pripreme za napad te je vojnicima dopušteno da se odmore. Osmanlije su se tiho pripremali za napad, a kršćani unutar grada pjevali su crkvene pjesme.⁶⁴ Posljednji i najveći osmanski napad odvio se 29. svibnja.⁶⁵ Osmanski napad krenuo je uz veliku buku, dok su se u gradu oglasila zvona na crkvama koja su označila početak posljednje bitke za Konstantinopol. Svi sposobni muškarci i žene pridružili su se borbi, a djeca i starije osobe smješteni su u crkve.⁶⁶ Napad je započeo tri sata prije zore.⁶⁷ Barbaro navodi kako je 29. svibnja, na dan pada Carigrada, Mehmed II. podijelio svoje vojnike u tri grupe. Prvu grupu sačinjavali su kršćani čiji je zadatak bio postaviti ljestve na zidine. Drugu grupu sačinjavali su seljaci i vojnici koji su bili slabije opremljeni, a treću grupu sačinjavala je elitna osmanska vojska koja je bila presudna za konačnu pobjedu. Mnoštvo osmanskih trupa je poginulo u opsadi, a ponajviše iz prve i druge grupe vojnika.⁶⁸ Napad je bio raširen po cijeloj dužini bedema. Topovima su probijene zidine, a osmanske su trupe bile sve bliže gradu. Branitelji su uspjeli na kratko istjerati i pobiti napadače.⁶⁹ Nakon prve dvije grupe vojnika, od kojih su se branitelji uspješno branili, došli su janjičari koji su ranili Giustinianija što je oslabilo moral branitelja. U borbi za grad poginuo je i car Konstantin XI.⁷⁰ Dio branitelja nije posustajao pred Osmanlijama te su se nastavili boriti. Ubrzo su bili okruženi i poraz je bio konačan.⁷¹ Vijest o padu Carigrada proširila se Europom te je izazvala potresenost u kršćanskim zemljama.⁷²

⁶⁴ Runciman, *Pad Carigrada 1453.*, 60-62.

⁶⁵ Pavić, *Jugoistočna Europa pod osmanskim vlašću*, 76.

⁶⁶ Runciman, *Pad Carigrada 1453.*, 63-66.

⁶⁷ Finkel, *Osman's Dream*, 60.

⁶⁸ Barbaro, *Diary of the Siege of Constantinople (1453)*, 1.

⁶⁹ Runciman, *Pad Carigrada 1453.*, 63-66.

⁷⁰ Pavić, *Jugoistočna Europa pod osmanskim vlašću*, 77.

⁷¹ Hammer, *Historija turskog (osmanskog) carstva*, 168.

⁷² Pavić, *Jugoistočna Europa pod osmanskim vlašću*, 77.

7.2. Ulazak Osmanlija i Mehmeda II. u Konstantinopol

Zapadnjački suvremenici opisali su zamjenu kršćanske vladavine za muslimansku u Carigradu kao pad, a Osmanlije su osvajanje opisivali kao uspjeh. Mehmedova opsada bila je trinaesti muslimanski pokušaj oduzimanja grada Bizantincima, a prvi je bio arapska opsada koja se odvila oko 650. godine. Osvajanje Konstantinopola unijelo je strah u zapadne kršćanske vladare. Pape su pokušavali povesti nove križarske ratove kako bi vratili kršćanski Konstantinopol, ali do toga nikada nije došlo.⁷³ Osmanlije su nakon osvajanja grada počeli pljačkati sve što su mogli kao što im je i obećano.⁷⁴ Mehmed II. odlučio je Lucasu Notarasu, njegovu sinu i zetu odrubiti glave te je time uklonio vodeće službenike Bizantskog Carstva.⁷⁵ Mehmed II. proglasio se nasljednikom bizantskih careva i gospodarom dviju zemalja (Balkana i Anatolije) te dva mora (Crnog i Egejskog mora). U strateškom smislu osvajanje je obilježilo ujedinjenje osmanskih područja na Balkanu i u Maloj Aziji te rođenje Osmanskog Carstva koje je zamijenilo kneževinu ranih Osmanlija.⁷⁶ Mehmed II. dobio je nadimak *Fatih* (Osvajač).⁷⁷ Kada je Mehmed II. osvojio Konstantinopol, angažirao je arhitekte uz pomoć kojih je stvorio nacрте za preuređenje grada u novu osmansku prijestolnicu.⁷⁸ Većina preživjelog stanovništva je bila preseljena i porobljena. Ubrzo nakon opsade i osvajanja Konstantinopola prestaje postojati Bizantsko Carstvo, a grad dobiva novo ime *Istanbul*. Uskoro nakon pobjede otpušten je i ubijen veliki vezir Halil-paša, a zamijenio ga je Zagan-paša.⁷⁹

⁷³ Finkel, *Osman's Dream*, 59-65.

⁷⁴ Runciman, *Pad Carigrada 1453.*, 67-71.

⁷⁵ Vasilj Popović, *Istočno pitanje: Istorijski pregled borbe oko opstanka Osmanlijske carevine u Levantu i na Balkanu* (Sarajevo, Zavod za izdavanje udžbenika, 1965), 37-38.

⁷⁶ Agoston, „Ottoman Conquests“, 1.

⁷⁷ Agoston i Masters, *Encyclopedia of the Ottoman Empire*, 367.

⁷⁸ Safia Aoude, „The Islamic Urban Transformation of Constantinople into Istanbul“, *Academia.edu*, pristup ostvaren 12. 5. 2021.,

https://www.academia.edu/5669486/The_Transformation_of_Constantinople_into_Istanbul, 3.

⁷⁹ Agoston i Masters, *Encyclopedia of the Ottoman Empire*, 366.

8. Značaj Istanbula za Osmanlije

Osmanlijama je Istanbul bio od vojne, geopolitičke i ekonomske važnosti. Istanbul je bio idealno gospodarsko i logističko središte s povoljnim položajem na trgovinskim i vojnim putevima između Azije i Europe. Osvajanje Carigrada i rušenje Bizanta omogućilo je Osmanlijama da učvrste svoju vladavinu u Aziji i Europi te stvore tada najmoćnije carstvo na području jugoistočne Europe i Male Azije. Nakon osvajanja Carigrada Mehmed II. nastojao je braniti novu prijestolnicu i učvrstiti vladavinu u Anatoliji i na Balkanu.⁸⁰ Istanbul se postupno uz naseljavanje razvio toliko da je u 16. stoljeću postao najveći grad u Europi i na Sredozemlju. Bivši stanovnici Carigrada su nakon osvajanja grada dobili rok u kojemu se mogu vratiti i tražiti povrat svojih kuća.⁸¹ Istanbul je Mehmedu II. predstavljao politički temelj u ostvarivanju carstva koje će se proširiti svijetom. Za vrijeme svoje vladavine posvetio je mnogo vremena i resursa uređivanju grada.⁸² Mehmed II. je smatrao da osmanska prijestolnica mora predstavljati ne samo moć i prosperitet, već i otvorenost i toleranciju prema drugim narodima i religijama kako bi osmanska država bila prepoznata kao svjetska sila. Stoga je grčko stanovništvo koje je bilo desetkovano pozvano da se vrati, a Grčkoj pravoslavnoj crkvi, pod vodstvom vlastitog patrijarha, dopušteno je da obavlja svoje obrede pod zaštitom sultana. Zauzimanjem grada mladi je sultan postao najmoćniji suveren u cijelom islamskom svijetu.⁸³ Osvajanje Konstantinopola potvrdilo je osmanski dinastički legitimitet u islamskom svijetu.⁸⁴

⁸⁰ Agoston, „Ottoman Conquests“, 7.

⁸¹ Suraiya Faroqhi, *Sultanovi Podanici – Kultura i svakodnevnica u Osmanskom Carstvu* (Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga, 2009), 57.

⁸² Inalcik, „The Policy of Mehmed II toward the Greek Population of Istanbul and the Byzantine Buildings of the City“, 233.

⁸³ Kia, *The Ottoman Empire*, 41.

⁸⁴ Nikolay Antov, *The Ottoman „Wild West“ – The Balkan Frontier in the Fifteenth and Sixteenth Centuries* (Cambridge: Cambridge University Press, 2017), 18.

9. Uređenje nove prijestolnice

9.1. Početak preuređenja Istanbula

Prva molitva nakon osvajanja Konstantinopola održala se u Aji Sofiji (bazilici i crkvi cara Justinijana) koja je pretvorena u džamiju. Osmanlije nisu promijenili ime zgrade, već su samo turcizirali njezin naziv u *Ayasofya*. Preuređenje kršćanske bizantske crkve Hagije Sofije u islamsku džamiju zahtijevalo je uklanjanje križeva i zvona te njihovu zamjenu namještajem muslimanskog bogoslužja - molitvenom nišom, propovjedaonicom i minaretima. Ispred Aje Sofije nalazio se kolosalni kip cara Justinijana na konju sa zlatnom kuglom u ruci koji je bio postavljen 543. godine. Bizantinci su kip smatrali talismanom čije bi uništavanje nagovijestilo kraj Bizantskog Carstva. Osmanlije su kuglu simbolično smatrali „Crvenom jabukom“ i unutar tri godine od osvajanja Konstantinopola kip je uklonjen. Osmanlije su to učinili kao simboličan čin protiv povratka poražene bizantske vlasti. Mehmedovo obnavljanje Carigrada kao osmanskog Istanbula nije zahtijevalo uništavanje svih tragova prijašnjih vremena. Nastojao je pretvoriti bizantske građevine, crkvene i svjetovne, u građevine s novom svrhom. Hagija Sofija bila je tek jedna od šest crkvi pretvorenih u džamije nakon osvajanja grada.⁸⁵ Prve izgrađene zgrade u novoosvojenom gradu su zapravo bile izgrađene izvan njega na mjestu gdje je prema predaji bio sahranjen prorokov stjegonoša Abu Ejub.⁸⁶

9.2. Palača Topkapı

Za vrijeme vladavine Mehmeda Osvajača se u arhitekturi razvio osmanski stil. Sultan je htio ovjekovječiti svoja osvajanja arhitekturom. Dvorski kompleks koji je Mehmed II. podigao u Istanbulu imao je iranska i talijanska obilježja jer su te građevine trebale dočarati ozračje Edirnea i Burse, bivših osmanskih prijestolnica.⁸⁷ Mehmed je Edirne brzo napustio kao carsku rezidenciju u korist novih palača unutar zidina Istanbula. Prva palača bila je takozvana Stara palača, a druga, Nova palača poznata je još i pod nazivom palača Topkapı.⁸⁸ Korištenje bizantske, timuridske, mamelučke i talijanske arhitekture simboliziralo je sultanovu viziju centraliziranog carstva koje bi okupljalo mnoštvo različitih naroda i kultura.⁸⁹

⁸⁵ Finkel, *Osman's Dream*, 61.

⁸⁶ Pavić, *Jugoistočna Europa pod osmanskom vlašću*, 78.

⁸⁷ Faroqhi, *Sultanovi Podanici*, 55-56.

⁸⁸ Agoston i Masters, *Encyclopedia of the Ottoman Empire*, 367.

⁸⁹ Gabor Agoston, „The Ottoman Empire and Europe“, u *The Oxford Handbook of Early Modern European History, 1350-1750: Volume II: Cultures and Power*, ur. Hamish Scott (Oxford: Oxford University Press, 2015), 619.

U palači Topkapı nalazile su se ne samo privatne sobe sultana i njegove obitelji (uključujući harem u kojem su žene i djeca živjeli i školovali se), nego i škola koja je obučavala vojsku carstva i političku elitu te odaje carskog vijeća (divana - najvišeg upravljačkog tijela u Carstvu).⁹⁰ Palača Topkapı ili Nova palača, kako su je Osmanlije nazivali do devetnaestog stoljeća, okružena je visokim zidom i sastoji se od tri velika dvorišta, svako sa svojim monumentalnim vratima i vanjskim vrtovima u kojima je nekoliko paviljona. Prva dva dvorišta bila su za javne ceremonije i rituale dvora, dok je iza trećih vrata bila privatna zona rezervirana za sultana i njegovu obitelj. Plan palače nalik je na osmanski vojni logor. Najvažnije sultanove prostorije nalazile su se u jezgri mnoštva drugih struktura raspoređenih prema institucionalnoj funkciji i hijerarhiji važnosti. Takav je izgled bio vrlo različit od suvremenih zapadnjačkih palača. Unatoč raznim obnovama tijekom stoljeća, kompleks palače i danas u osnovi zadržava isti oblik.⁹¹

9.3. Uređenje urbanoga krajolika Istanbula

Novoizgrađene džamije, škole, knjižnice, derviški domovi, kupališta, bolnice, pučke kuhinje, karavansaraji i tržnica postupno su transformirali urbani krajolik Istanbula.⁹² Sultan Mehmed II. uljepšavao je svoje nove zgrade raznim stilovima koje je preuzimao u svojim kasnijim osvajanjima. Dvoetažni Paviljon s keramičkim pločicama (osmanski turski: *Çinili köşk*) izgrađen je u dvorištu palače Topkapı u spomen na uspješan ishod vojnog pohoda u istočnoj Anatoliji.⁹³ Mehmed II. je zajedno s arhitektima osmislio plan izgradnje džamija na mjestima prijašnjih bizantskih trgova i crkava. Džamijski kompleks zvan *Fatih Cami* bio je izgrađen na mjestu bizantske crkve Svetih apostola između 1463. i 1470. godine. Sastojao se od knjižnice, bolnice, tržnice, dvije osnovne škole, javne kuhinje i drugih javnih građevina. Kasnije je kompleksu dodan i sultanov mauzolej. Kompleks džamija Fatih Cami postao je standard za izgradnju kasnijih osmanskih kompleksa koji su služili u vjerske i društvene svrhe.⁹⁴ Mehmed je sagradio tržnicu, kupalište i mnoge trgovine čija je najamnina pridonijela financijskoj potpori i održavanju gradskih institucija.⁹⁵

⁹⁰ Agoston, „The Ottoman Empire and Europe“, 619.

⁹¹ Finkel, *Osman's Dream*, 62.

⁹² Agoston, „The Ottoman Empire and Europe“, 619.

⁹³ Finkel, *Osman's Dream*, 63.

⁹⁴ Safia, „The Islamic Urban Transformation of Constantinople into Istanbul“, 4.

⁹⁵ Finkel, *Osman's Dream*, 63.

Arhitekt Mehmedove džamije bio je preambiciozan u pokušajima da nadmaši Aja Sofiju. Zgrada je loše osmišljena, a legenda tvrdi da je arhitekt pogubljen. Glavnu kupolu džamije u središtu Mehmedova kompleksa podržavale su i polukupole koje su je podizale visoko iznad molitvene dvorane.⁹⁶ Mehmed II. naredio je svojim državicima da osnuju nove četvrti od kojih će svaka biti izgrađena oko džamijskoga kompleksa. Cilj ovih četvrti bio je pružiti muslimanskim imigrantima infrastrukturu koja će im omogućiti novi život unutar Istanbula. Doseljednici su davali imena svojim četvrtima po područjima s kojih su došli. Stari bizantski naziv grada, Konstantinopol, nastavio se koristiti zajedno s novim nazivom Istanbul.⁹⁷ Mehmed II. dao je popraviti i ojačati zidine oko Istanbula te je izgradio utvrdu Yedikule koja se nalazila na zapadnim vratima grada.⁹⁸ U Istanbulu se nalazilo i središte lijevanja topova, Imperijalna ljevaonica topova (Tophane-i Amire), koju je Mehmed II. uspostavio nakon osvajanja grada 1453. godine. Ovo je bio jedan od prvih arsenala u kasnosrednjovjekovnoj Europi koji je izgradila i financirala središnja vlada, dok su europski vladari kupovali svoje topove iz zanatskih radionica.⁹⁹ U okolici Istanbula nalazila su se napuštena sela koja je Mehmed II. odlučio naseliti robovima iz kasnijih pohoda. Proces je započeo nakon vojne kampanje u Srbiji 1455. godine, kada su zarobljeni srpski seljaci preseljeni u Istanbul. Robovima je bilo zabranjeno otići iz sela ili se oženiti s osobom izvan sela, a polovina njihovih uroda i zarade pripadala je državi.¹⁰⁰ Istanbul, međutim, doživljava najveće promjene u razdoblju od 1520. do 1700. godine, za vladavine Mehmedovih nasljednika. U tome je razdoblju izgrađeno mnoštvo novih građevina te grad uvelike mijenja svoj izgled.¹⁰¹

⁹⁶ Finkel, *Osman's Dream*, 63.

⁹⁷ Finkel, *Osman's Dream*, 64.

⁹⁸ Safia, „The Islamic Urban Transformation of Constantinople into Istanbul“, 5.

⁹⁹ Gabor Agoston, „Firearms and Military Adaption: The Ottomans and the European Military Revolution, 1450-1800“, *Journal of World History* 25 (2014), br. 1: 101.

¹⁰⁰ Inalcik, „The Policy of Mehmed II toward the Greek Population of Istanbul and the Byzantine Buildings of the City“, 239.

¹⁰¹ Safia, „The Islamic Urban Transformation of Constantinople into Istanbul“, 5.

10. Repopulacija Istanbula

Nakon zauzimanja Konstantinopola, jedna od prvih briga Mehmeda II. bila je repopulacija grada.¹⁰² Mehmed II. zahtijevao je da se Istanbul naseli ne samo muslimanima, već i kršćanima i Židovima kako bi se promovirala raznolikost i gospodarstvo. Ljudi koji su se svojevrijem odlučili naseliti u grad dobili su besplatne kuće i zemljišta.¹⁰³ Kršćani koji su se predali i nisu pružali otpor mogli su se vratiti svojim kućama ako pristanu plaćati osmanske poreze. Sultan je krajem 1459. godine poslao poziv Grcima koji su otišli iz Istanbula kao izbjeglice ili kao robovi da se vrate u grad. Grci koji su prihvatili poziv dobili su vlastita zemljišta i prostore za život. U Istanbulu se također naselio velik broj obitelji iz Genove i Armenije.¹⁰⁴ Cijele muslimanske, židovske i armenske, grčke i katoličke zajednice nasilno su dovedene u grad tijekom sljedećih godina. Muslimani su dolazili isključivo iz zapadne i središnje Anatolije i iz Trakije, dok su kršćani i Židovi dolazili iz cijele Anatolije i s Balkana. Katolici su bili preseljeni iz bivše đenovske kolonije Kaffa na Krimu kada je Krim anektiran 1475. godine. Broj muslimana u gradu povećan je protjerivanjem muslimana iz drugih dijelova države, a ne preobraćenjem postojećih kršćana ili Židova. Potkraj Mehmedove vladavine u gradu je živjelo oko 75 tisuća stanovnika.¹⁰⁵ Prisilno preseljavanje iz jednog dijela Carstva u drugi imalo je cilj poboljšati ekonomiju slabijih područja, naseliti slabo naseljena područja, pružiti zemljište ljudima koji ga nisu imali, razrijediti buntovničku populaciju i slično.¹⁰⁶

¹⁰² Inalcik, „The Policy of Mehmed II toward the Greek Population of Istanbul and the Byzantine Buildings of the City“, 236.

¹⁰³ Inalcik, „The Policy of Mehmed II toward the Greek Population of Istanbul and the Byzantine Buildings of the City“, 236.

¹⁰⁴ Inalcik, „The Policy of Mehmed II toward the Greek Population of Istanbul and the Byzantine Buildings of the City“, 234-238.

¹⁰⁵ Finkel, *Osman's Dream*, 63.

¹⁰⁶ Inalcik, „The Policy of Mehmed II toward the Greek Population of Istanbul and the Byzantine Buildings of the City“, 235.

Zaključak

Osmanlije su imali mnogo valjanih razloga za osvajanje Carigrada. Prije svega, bizantska kontrola nad Bosporom u nekoliko je navrata uzrokovala ozbiljne logističke probleme za sultane i njihove vojske. Nadalje, Carigrad je imao i simboličku vrijednost za Osmanlije jer je predstavljao središte otpora Osmanskom Carstvu. Osvajanjem Konstantinopola Mehmed II. htio je dokazati da je sposoban za upravljanje golemim i kompleksnim Osmanskim Carstvom. Ubrzo nakon pada Konstantinopola dolazi i do konačnog pada Bizantskog Carstva. Obje su strane u opsadi grada pretrpjele velike gubitke, ali je Osmansko Carstvo odnijelo konačnu pobjedu zbog svoje brojčane i tehnološke nadmoći. Osvajanjem Konstantinopola povezani su Anatolija i Balkan, što je Osmanlijama uvelike olakšalo daljnja osvajanja u jugoistočnoj Europi. Padom Bizantskog Carstva započinje zlatna era Osmanskog Carstva koja je obilježena osvajanjima i na taj način stečenim bogatstvom. Osmanlije su nastojali očuvati Konstantinopol kako bi ga preuredili u svoju novu prijestolnicu koja će prikazati svijetu moć i bogatstvo Osmanskog Carstva. Istanbul je zadržao mnogo obilježja Konstantinopola, ali su u njemu izgrađeni džamijski kompleksi kako bi se grad prilagodilo islamskom svijetu i njegovim novodoseljenim muslimanskim stanovnicima. Gradnjom škola, knjižnica, derviških domova i kupališta modernizirao se i u konačnici bitno izmijenio urbani krajolik Istanbula. Korištenjem bizantske, timuridske, mamelučke i talijanske arhitekture nastojala se prikazati sultanova vizija centraliziranog carstva koje bi okupljalo mnoštvo različitih naroda i kultura. Repopulacija Istanbula bila je djelomično učinjena silom, a bivšim stanovnicima Konstantinopola, koji su izbjegli u vrijeme osmanskih pokušaja osvajanja grada, ponuđeno je da se vrate živjeti u grad. Za svoje vladavine Mehmed II. posvetio je mnogo vremena i resursa uređivanju nove prijestolnice. Istanbul je postupno rastao i postao najvećim gradom u Osmanskom Carstvu. Istanbul je za Mehmeda II. predstavljao politički temelj u ostvarivanju golemoga carstva koje će se proširiti na velikom dijelu tada poznatog svijeta. Osvajanjem i preuređenjem nekadašnje bizantske prijestolnice postavljeni su temelji za razvoj Istanbula koji je u narednim stoljećima postao jedan od najutjecajnijih svjetskih gradova. Zahvaljujući Mehmedu II. i njegovim nasljednicima, Osmansko Carstvo je postalo najveća sila na području jugoistočne Europe i Male Azije sve do kraja Prvoga svjetskog rata i konačnog raspada države.

Popis literature

1. Agoston, Gabor. „Behind the Turkish War Machine: Gunpowder Technology and War Industry in the Ottoman Empire, 1450-1700“. U *The Heirs of Archimedes: Science and the Art of War through the Age of Enlightenment*, uredili Brett D. Steele, Tamera Dorland, 101-133. London: The MIT Press, 2005.
2. Agoston, Gabor i Masters, Bruce. *Encyclopedia of the Ottoman Empire*. New York: Facts on File, Inc., 2009.
3. Agoston, Gabor. „Firearms and Military Adaption: The Ottomans and the European Military Revolution, 1450-1800“. *Journal of World History* 25 (2014.), br. 1: 85-124.
4. Agoston, Gabor. „Ottoman Artillery and European Military Technology in the Fifteenth and Seventeenth Centuries“. *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae* 47 (1994.) br. ½: 15-48.
5. Agoston, Gabor. „Ottoman Conquest and the Ottoman Military Frontier in Hungary“. U *A Millennium of Hungarian Military History*, uredili Béla Király i László Veszprémy, 85-110. New York: Atlantic Research and Publications, Inc., 2002.
6. Agoston, Gabor. „Ottoman Conquests“. U *The Encyclopedia of War*, uredio Gordon Martel, 1-16. Oxford: Blackwell Publishing Ltd., 2012.
7. Agoston, Gabor. „Ottoman Warfare in Europe 1453-1826“. U *European Warfare 1453-1815*, uredio Black J., 118-144. London: Palgrave, 1999.
8. Agoston, Gabor. „The Ottoman Empire and Europe“. U *The Oxford Handbook of Early Modern European History, 1350-1750: Volume II: Cultures and Power*, uredio Hamish Scott, 612-637. Oxford: Oxford University Press, 2015.
9. Agoston, Gabor. „War-Winning Weapons? On the Decisiveness of Ottoman Firearms from the Siege of Constantinople (1453) to the Battle of Mohacs (1526)“. *Journal of Turkish Studies* 39 (2013), br.1: 129-143.
10. Aksan, Virginia H. *Ottomans and Europeans: Contacts and Conflicts*. Istanbul: The Isis Press, 2004.
11. Aksin Somel, Selcuk. *The A to Z of the Ottoman Empire*. Plymouth: Scarecrow Press, Inc., 2003.
12. Antov, Nikolay. *The Ottoman „Wild West“ – The Balkan Frontier in the Fifteenth and Sixteenth Centuries*. Cambridge: Cambridge University Press, 2017.
13. Aoude, Safia. „The Islamic Urban Transformation of Constantinople into Istanbul“. *Academia.edu*, pristup ostvaren 12. 5. 2021.,

https://www.academia.edu/5669486/The_Transformation_of_Constantinople_into_Istanbul

14. Barbaro, Nicolo. *Diary of the Siege of Constantinople (1453)*. Preveo J. R. Jones. New York: Exposition Press Inc., 1969.
15. Faroqi, Suraiya. *Sultanovi Podanici – Kultura i svakodnevnica u Osmanskom Carstvu*. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga, 2009.
16. Finkel, Caroline. *Osman's Dream – The Story of the Ottoman Empire 1300-1923*. New York: Basic Books, 2006.
17. Hammer von, Joseph. *Historija turskog (osmanskog) carstva 2*. Zagreb: Nerkez Smailagić, 1979.
18. Imber, Colin. *The Ottoman Empire, 1300-1650 – The Structure of Power*. Hampshire: Palgrave Macmillan, 2002.
19. Inalcik, Halil. „Mehmed II“. *Encyclopedia Britannica*, pristup ostvaren 9. 3. 2021., <https://www.britannica.com/biography/Mehmed-II-Ottoman-sultan>
20. Inalcik, Halil. „The Policy of Mehmed II toward the Greek Population of Istanbul and the Byzantine Buildings of the City“. *Dumbarton Oaks Papers* 23/24 (1969/1970), 229-249.
21. Kia, Mehrdad. *The Ottoman Empire*. London: Greenwood Press, 2008.
22. Pavić, Milorad. *Jugoistočna Europa pod osmanskom vlašću – Od pada Carigrada do Svištovskog mira*. Zadar: Sveučilište u Zadru, 2014.
23. Popović, Vasilj. *Istočno pitanje: Istorijski pregled borbe oko opstanka Osmanlijske carevine u Levantu i na Balkanu*. Sarajevo, Zavod za izdavanje udžbenika, 1965.
24. Runciman, Steven, *Pad Carigrada 1453*. Novi Sad: Matica srpska 1996.
25. Stavrianos, Leften Stavros. *The Balkans since 1453*. New York: Rinehart & Company, Inc., 1958.
26. Trutanić, Jure. „Bizant: konačni pad“. *Rostra* 7 (2016), br. 7: 95-104.
27. Turnbull, Stephen. *The Ottoman Empire 1326-1699*. New York i London: Routledge, 2005.